

ÉLET ÉS IRODALOM
 SZÉPIRODALMI ÉS
 TÁRSADALMI HETI KÖZLÖNY.

Felelős szerkesztő és laptulajdonos
KORBULY JÓZSEF.

Előfizetési ár:
 Egész évre 6ft.
 Fél " 3 " 50k.
 Negyed " 1 " 50k.
 Egyes szám ára 12kr.

*Szerkesztői iroda és
 Kiadó-hivatal:*
 Kolozsvárt. Bel-Monostor
 utca 20sz.

ELŐFIZETÉSI FELHIVÁS

AZ

„ÉLET és IRODALOM”

1884. év második félévi folyamára.

Az „ÉLET és IRODALOM” című, az erdélyi részek egyetlen szépirodalmi és társadalmi közlönyére nyitjuk meg az előfizetést juli—december tolyamra.

Eddigi — bár rövid — pályafutásunk felment attól, hogy nagyhangú ígéretekkel biztassuk az olvasó közönséget az előfizetésre; s e pusztá ígéretek után tartunk igényt a közönség pártfogására.

A nélkül, hogy a szerénytelenség vádjától tartanánk, hivatkozhatunk a kiváló írók fényes sorára, kiknek szives közreműködése tette lehetővé, hogy lapunkat irodalmi színvonalra emeltük.

A lefolyt félévi folyamban a következő írók neveivel találkozhattak olvasóink: Jókai Mór, Brassai Sámuel, Imre Sándor, Beöthy Zsolt, Szász Béla, Szász Gerő, Endrődi Sándor, Abrányi Kornél, Jakab Ödön, De Gerando Antonina, Gyarmathy Zsigáné, Sámí Lászlóné, Bartha Miklós, Jakab Elek, Széchy Károly, dr. Ferenczi Zoltán, Osernátóni Gyula, Medgyes Lajos, Lövey Klára, E. Kovács Gyula, Petelei István, Gabányi Árpád, Tolnai Lajos, György Aladár, Lugosi József, Abrányi Emil, Dengi János, Réthy Lajos, Sümegi Kálmán, dr. Boros Gábor, Bartók Lajos, Reviczky Gyula, Farnos Dezső, De Gerando Attila, Jancsó Benedek.

Lapunk előfizetési díja marad a régi:

Egész évre 6 frt. || Fél évre 3 frt.
Évnegyedre 1 frt 50 kr.

A vidéki előfizetési díjak a kiadóhivatalhoz (Kolozsvárt belmonostor-utca 20. sz.) küldendők: helybeli előfizetéseket pedig Stein János könyvkereskedése fogad el.

Mutatványszámot ingyen és bérmentve bárkinek küldünk. Továbbá tudatjuk, hogy új előfizetőink lapunk első félévi folyamát 2 frt 50 krért utánrendelhetik.

FONTOS MINDEN CSALÁDNAK!

Megjelent s Kolozsvárt

Stein János

könyvkiadó és nyomdász könyv-, mű- és zeneműkereskedésében kapható:

Dr. Airy természetes gyógymódja.

Biztos utmutatás a leginkább előforduló emberi betegségeknek egyszerű és érvényesült szerekekkel saját maga által való biztos és gyors meggyógyítására. — A szövegbe nyomott számos bonczani ábrával. Kidolgozta Dr. Richter Adolf. A 416 oldalra terjedő vaskos kötet ára csak 60 kr. Vidékre 65 kr-nek előleges beküldése mellett bérmentve!

E népszerű orvosi műben a leggyakrabban előforduló betegségek nemcsak könnyen érthetőleg vannak leírva, hanem egyúttal az illető bántalmak legjobb orvoslási módja is. Ámbár a kiadás hallatlan magas száma a könyv nagy gyakorlati-értékét bizonyítja, mindamellett álljon itt levele egy tanítónak, ki saját tíz éves tapasztalata alapján mondja a következőleg nyilatkozik:

„A körülbelül 10 év előtt öntől hozott ily című könyv „Dr. Airy gyógymódja” kézzel kézre járt s ez által annyira elrönggáltott, hogy kérem kell, részemre a mellékelt 80 kr. értékű levélbélyegért egy új példányt küldeni.

Messzire vezetne, ha mindazon egyéneket felsorolnám, a kiknek a gyógymód vigasztalást és gyógyulást szerzett; ezek sokan vannak s köztük nem kevesen, a kik felgyógyulásaikra nevez minden reményről letettek, de azért családjuk javára még is életben maradtak stb.”

Miket ne olvassunk?

Írta: **Székely János.**

Ara 30 kr.

MEGJELENT S

Kolozsvárt Stein János

könyvkiadó és nyomdász könyv- és zeneműkereskedésében kapható:

HOL A BOLDOGSÁG?

Vigasztaló a szenvedők, a szerencsétlenek számára.

A 4 ivre terjedő kis mű ára csinos kiállításban csak 10 kr. Vidékre 15 kr beküldése mellett bérmentesen.

A francia forradalom története.

Írta MICHELET.

1. kötet. Ara 2 frt.

Vidékre 2 frt 10 kr-nek előleges beküldése mellett bérmentve.

FÜRDŐRE KÉSZÜLŐ MUNKAKEDVELŐ

HÖLGYEK FIGYELMÉBE

AJÁNlja

LÁSZLÓFFY JÓZSEF

Kolozsvárt, főtér Szatmáry-ház

Egész ujonnan francia modorban berendezett

NŐI KÉZIMUNKA S HOZZÁVALÓK

RAKTÁRÁT.

Vidéki, ugy helybeli megrendeléseknél a szí-
nezésre (Schatirung) a legnagyobb figyelem
fordittatik.

(24) (7-*)

EREDETI

FRISTER és ROSSMANN

VARRÓGÉPEK.

Amsterdamban az 1883-diki kiállításon

„ARANY ÉREMMEL“

kitüntetett, tehát a legnagyobb elismerésben
részesített

S I N G E R

varrógépeket készpénz, vagy 1 frt heti rész-
letekbeni fizetések és hat évi írásbeli jót-
állás mellett ajánlja

Neeser János és társa.

Kolozsvárt, Iordanteza 1. sz.

(7)

(29-52)

KÖNYV- ÉS KÖNYOMDA.

STEIN JÁNOS

KÖNYVKIADÓ ÉS NYOMDÁSZ KOLOZSVÁRT.

Ajánlja az ev. ref. főtanoda általa már 35 éven át kezelt és legujabban a kor igényeinek megfelelőleg a egmodernebb betűkkel berendezett

KÖNYV- ÉS KÖNYOMDÁIÁRT.

A könyomdában szakképzett metsző és nyomó van alkalmazva.

A nyomdai gépek elegendősége, valamint a munkaerő teljes száma lehetővé teszi, hogy minden

KÖNYV- ÉS KÖNYOMDAI MUNKÁT

határozott időre, tisztán, izléssel s oly olcsó árban képes előállítani, hogy bármely hazai nyomdával versenyezhet

A munkához szükséges papírt csak rendes gyári árban számítja.

Mindennemü és nyelvü **könyvek, folyóiratok, iskolai értesítők, köz- és magán hivatalok részére szükséges rovatos ivenk, körlevelek, árjegyzékek, számlák, diszes kiállítású diplomák és tanulólevelek, nász-, gyász- és vigalmi jelentések, névjegyek, meghívók, tánczrendek, gyógyszerári jelzetek bor, rozsolis és más vignettek, új évi és más alkalmi üdvözetek, vámjegyek, vásárcédulák, hirdetmények, bármily nagyságu falragaszok, szóval minden e szakmába vágó fekete vagy színnyomatu munkák esinos kiállítását jutányos áron elfogadja.**

Megrendelések Stein János könyv- és zeneműkereskedésébe (bel-középutcza 1. sz.) vagy a nyomda helyiségébe (bel-farkasutcza 20. sz.) intézendők.

— Vidéki megrendeléseket gyorsan és pontosan eszközöl. —

Különösen a kir. közjegyzők, megyei és városi hatóságok és a községi előljáróságok, valamint takarékpénztárak és biztosító-társaságok figyelmét bátorodik arra föl hívni, hogy hivatali szükségletekre megkivántató nyomtatványok gyors kiállítására s legolcsóbb árszámítására különös sulyt fektet. A községi bíróságok részére szükséges nyomtatványokból raktárt tart s azokból kis mennyiségben **konez számra** is jutányos áron szolgál.

ÉLET ÉS IRODALOM.

SZÉPIRODALMI ÉS TÁRSADALMI HETI KOZLÖNY.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Negyedévre 1 frt 50 kr.
Félévre 3 „ — „
Egész évre 6 „ — „

Egy szám ára 12 kr.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS:

KORBULY JÓZSEF.

Az előfizetési pénzek, valamint a lap szellemi részére vonatkozó közlemények a szerkesztőhöz küldendők. (Kolozsvárt, Belmonostor-utca 20. sz.)

Helybeli előfizetéseket elfogad Stein János könyvkereskedése. KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

I. Évfolyam.
Harmincegyedik szám.

Megjelenik minden vasárnap 1—1½ ívnyi terjedelemben.

Kolozsvárt.
1884. július 27.

Az erdélyi részek magyar irodalma.*)

Az erdélyi részekben német és román irodalom létezése tárgyában van ez az igazolás. A magyar irodalomnak — még ha némi particularismus színét viseli is — fölényben kell lenni amazok fölött.

Ez a küzdést és diadalrajutást teszi az ottani magyarság nemzeti komoly missiojává. Politikai-, szak- és szépirodalmi lapok oly nehezen állanak fenn ama részekben. Mi az oka? Helyes-e? Vizsgáljuk meg.

Észrevehetjük az erdélyiek, hogy a fővárosi politikai lapok egyáltalában nem helyeznek súlyt arra, hogy az erdélyi események olvasóik tudomására jöjjenek. Kicsinylik az egész országgrészt. Hogyne kicsinylenék részecskéinek apró-cseprő ügybaját. Nagy lapszerkesztőket kértünk föl, tartsanak rendes levelezőket. Nem tették. Átveszik — mondák — a mi kell az erdélyiekből. De az erdélyi politikai lap szintén csak teng, mert a közönség nagy része központi lapokat járát. Így tehát az erdélyi lap nem bír elég előfizető közönséggel, az anyaországi hiányos közléseket ad s így a közügy szenved.

A szaklapok iróközönsége is csekély a központiakhoz képest, kevés fizetvén rájuk, a szerkesztő keveset áldozhat a tartalomra, s így olykor igen gyöngye közléseket ad. A kevés író a kevés előfizetővel van oki egybeköttetésben s a tartalom hiányai mindkettővel.

Ujabb időben mégis gyökeret látszik verni a közéletben s szükségessé válik egy pár theologiai, gazdasági és technikai szaklap, valamint közönségek is lassanként növekedtek. A gazdasági egyetemi közlönye közel két évtizedes életű, a Keresztény Magvető még több, a Protestáns Közlöny is jó régi keletű. Öröndetes jelenség művelődésünk érdekében.

De a szépirodalom mezeje nem akar népszerűlni írókkal, az előfizetők száma gyér, az olvasók szeme inkább mind a fővárosiakra függ.

Erre nézve már sok kísérlet tétetett a Döbrentei-féle Erdélyi Múzeum alapítása óta; ott volt az Aglaja, Erdélyi Nemzeti Társalkodó,

Remény, a második Erdélyi Múzeum, a marosvásárhelyi Figyelő stb., de hosszabb-rövidebb pályafutás után valamennyi megszűnt. Okát tudjuk mindenik megszűnésének, de orvosolni eddigelő nem lehetett.

Nem tudom, nem bántom-e meg e becses lap szerkesztőjét s kiadóját, a midőn elárulom, hogy az Élet és Irodalom közelebbi megszűnésének híre jött nem rég a fővárosba.*) Sajnálatos lenne, ha az erdélyi részek magyar közönsége egy ily lapot fentartani nem tudna vagy nem akarna.

Sok ok szól ennek szükségessége mellett. Első Kolozsvár nagy értelmisége és tudományos egyeteme. A hol 400—500 ifju nyer magasb oktatást, 40—50 tanár vezetése alatt, ott egy ily lapnak nem lenne szabad szükkölnödni sem írókban, sem előfizetőkben.

Három főgymnasiumban legalább is 30 tanár tanít, a képezlekben s más különböző tanintézetekben szintén vagy 30. A tanár már professiójánál fogva mind bir irói képességgel, birnia kell. De az iskolákat végző, egyetemet járó ifjak is — érttem a jelesbeket — okvetlen gyakorolják magukat különböző irodalmi szakokban: írnak verset, beszélyt, szónoklati művet, életíratot, értekezéseket, essay-eket stb.

A tanárok adhatnák a lapba a komolyabb, tudományos, az ifjak a költészeti műveket; ők gyakorolnák magukat, simulna irályuk, megismerné nevéket a közönség, s a kolozsvári lap palaestrája lenne fensőbb irói tökélyfokra jutásnak.

Különösnek tűnik fel előttünk a fővárosban, hogy amott künn oly kevés tanár folytat irói munkásságot. Ki érkeznék inkább, mint ők? Kinek lenne annyi tapasztalat rendelkezésükre, mint nekik? Életük javát az iskolában töltik tanítva, tanulva. Miért nem írják meg tantárgyaik tankönyvét valamennyien? Azt mondják: passio kell ehcz. De hát a kolozsvári, enyedi, marosvásárhelyi stb. tanároknak nincs ilyes passioja? Sajnálatos lenne.

Azt mondják: szükén vannak fizetve. Téves mentség. A fővárosban sokkal nehezebb az élet. Több fizetés lesz egyenlő értékű a provinciának jóval kisebb fizetési javultával. Ezt bizony elhiheti az, a ki itt csak pár hónapig él.

Azt mondják: a főváros monopolizálja a tankönyvirodalom egész mezejét. Ne engedje a vidék.

Irjon jelesbet, bíraltassa meg fővárosi íróval, a lapok szólaljanak fel mellette erélylyel. Lehetetlen, hogy előbb-utóbb meg ne hallgassák, s ki ne vivja magát a vidéki híres paedagogiai író.

A magyar tudomány vidéki képviselőinek érdeke azt hozná magával, hogy egy-egy szépirodalmi, aesthetikai s politikai lap mellett minél nagyobb számban sorakozzék, azt tegyék munkáikkal oly érdekessé, becsessé és feltűnővé, hogy a főváros kénytelen legyen velök számolni.

A fővárosi színészetenek két iskolája van: egyik a szini-képezde, másik a kolozsvári szinpad. Melyik adott jelesbeket maig a nemzetnek? Az utóbbi.

Vajjon nem szép lenne-e, ha a kolozsvári szépirodalmi lap maga köré gyűjthetné az erdélyi részek irói értelmiségét, ifju, férfi tudósokat egyíránt? Azért lehetne a fővárosba is írni, de elsőnek kellene az otthoninak lenni.

Itt kérni kell helyet műveiknek, ott maguk vennének. Itt soká mellőztetik még jeles dolgozat is, ott lenne tér, hamar megjelenhetnék, itt mások jó akaratára van szükség, ott rendelkezési joggal bírnak.

Mennyi kincs hever a kolozsvári három főgymnasium könyv- és kéziratárában porban, penészült csomagokban. Mily hasznos közléseket lehetne tenni csak némi tudományoszeretettel is! XVI. és XVII-ik századi magyar irodalmunk emlékei sürűen jönnek elő katalogusaikban. Ki ismertette? ki dolgozta fel? Jártam bennök, ismerem tartalmukat. Évekig lehetne becses irodalmi cikkekkel, értekezésekkel, életíratokkal dolgozni tudományos anyagukból. Mennyire kapna rajta az Élet és Irodalom szerkesztője! Mint megköszönné az erdélyi közönség! S mint felé fordulna a fővárosi sajtó figyelmére csak egy rövid év alatt is!

Ott termelni, ott tanulmányozni, ott dolgozni fel a kész anyagot, ez lenne a feladat az erdélyi részi tanári karra és tudósokra nézve. Adni a fővárosnak minél több olyat, mit az nem bír. Gazdagítani az irodalmat elrejtett könyvtárak becses emlékeivel. Nem várni a fővárosi sajtótól oly közléseket, melyeknek bővében vannak önkönyvtáraik.

Az Erdélyi Múzeum különböző tudományágbeli kéziratái gazdagsága s föleg történelmi kincse akkora, hogy a ki ismeri, bámulnia kell összegyűjtőinek szorgalmán, ügyességén és sikerein! Kérdjük: arányban van-e a feldolgozás e tudományos

*) Tárgyhalmoz miatt késott.

Szerk.

*) E hir alaptalan.

Szerk.

anyaggal? Izléssel kiválasztva, rövid megjegyzésekkel és bevezetéssel kísérve, csak történelmi adatokat százával, ezerével lehetne közölni onnan.

Van anyag bőven, van feldolgozásra váró tudományos tárgy elég, csak munkás kellene!

A díjazást hozzák fel sokan . . . Ez az olvasó közönségtől függ. Fizessenek sokan előre s lesz miből tiszteletdíjt adni. Valamivel mindennek járulni kell nemzeti műveltségünk művéhez s civilisationkhoz. Gróf Kemény és Mike Sándor gyűjtöttek százakat, ezereket, egész életüket szentelve arra. Tanáraink s jeles ifju tudósaink irjanak, dolgozzák fel, a hazafiak s honleányok pedig fizessék az előfizetésekben a munka tiszteletdíját. Ez az igazság. Ez hazafias tartozás.

Ott van Nagy-Szeben, beszélő példa az erdélyieknek. Mily élénk német irodalmi központi élet van ott! Kolozsvárnak is ez hivatása. Amaz Bécsre, Berlinre támaszkodik, de a maga dolgait maga végzi az irodalom, politika s a társadalom munkásságának minden terén. Tegye ezt Kolozsvár is, Figyelme legyen Budapest felé fordulva, de otthon a maga teendőit végezze el, helyi érdekeit karolja fel, művészetet, tudományt, irodalmat műveljen minél hathatósabban. Ne álljon hátrább az erdélyi részek magyar irodalma a németnél. Ez kötelesség- és ambitio-kérdés. Három-négynyári magyarnak messze felette kell állni a 150 ezernyi szász erélyére támaszkodó ottani speciális német, lutherán tudományos és művészeti sikereken. A román irodalom még nem versenyképes, ezért mellőztem.

Erdély arisztokráciája, művelt középosztályai, sok főiskolája, gazdag országos Muzeuma és egyeteme becsületbeli kötelességévé teszi ezt. Pártolni kell a fővárosban központosult magyar irodalmat, de nem hanyagolni el annak az erdélyi részekben elvégzendő munkarészét.

Remélem, tisztelt szerkesztő úr! hogy ön erdélyi dolgozó és író társainak s előfizetőinek száma meg fog kettőzödni az új felévben, — ön jelesen szerkesztett lapja megérdemli azt.

— ? —

TÁRCZA.

Jósika Miklós és a történelmi regény.

DR. FERENCZI ZOLTÁN.

IV.

Röviden a kérdés így tehető fel: mennyit ér az a „történelmi” jelző?

Már az előbbi fejtegetésekből kitűnhetett, hogy mint művészeti tárgynál, a regénynél, e jelzőre nem sokat adtunk. Kül-sőségnek, ruhának vettük, mely semmivel sem járul a mű jóságához.

És valóban csak az. minek vettük, ruha.

A historiai regény írója csak épen abban különbözik a jelen élet rajzolójától (regényírót értek), hogy ez a most alakuló társadalom küzdelmeiből, amaz a már rég megtörtént dolgokból veszi tárgyát. Tehát a különbség csak annyi, hogy a his-

ÚJ VILÁG.

— Elbeszélés. —

Írta: TOLNAI LAJOS.

Második fejezet.

Egy tanpár a czél előtt.

(Folytatás.)

E milia tudott szépen, érzéssel szavalni, mert a képezdékben erre különös súlyt fektetnek; tudott irálygyakorlatokat kilopogatni a bőségben levő új magyar lapokból, a mire ismét nagy súlyt fektetnek több intézetben; tudott énekelni Blaha módon, a mire mindenütt nagy súlyt helyeznek országszerte és tudott játszani szemmel, legyezővel, titkos sóhajokkal, a mikben az ifjabb tanár urakon gyakorolja magát minden tanítóképezdei szellemesebb növendék

Úgy lépett ki az intézetből, mint egy jó anya karjai közül. El volt látva a legszükségesebbekkel.

Most ebben a szép és gyakorlatilag képzett szép hölgyben gyönyörködhetett Sárosi ur, de egy szegény borítósi kocsi kemény, kényelmetlen ülésén.

— Egy férfi tartozik nyílt lenni — folytatá Sárosi ur erélylyel — ez illik karakteréhez. Pestalozzi még a gyermekeket is . . .

— Igen, igen, édes barátom, de nem az ilyen vén embereket.

— Kérlek, itt ninesenek vének s ilyen sértő kifejezésektől akarom, hogy megkíméljen.

— Elvál — — vál — hatunk!

— Úgy! most! mikor szerencséhez . . .

— Micsoda szerencséhez, barátom? hogy egy kellnernek különb módja van, mint egy polgári iskolai tanárnak? Nevelhetem.

— De maga látom megáll — lökött egyet Sárosi a kocsi hátán — magának talán s a lovaknak is hallgatóniok kell? Ez a gyümölcse a férj és nő közti örökös feleselésnek. Azt hittem, hogy egy művelt tanítóképezdei növendék, főleg olyan, mint te Emília, ki mindig a legfinomabbak közé tartoztál —

— Ell — váll — hat — tunk!

— Miért? Nem szeretsz többé?

— Ne ölj az örökös szeretetteddel, mikor egy krajczárod sines.

— Nem reád áldozok mindent? Az egeket lehoznám! Ah!!

— Ez szép! S mutatta a szép ifju hölgy olcsó-rendű ruháit — nevetve. Visel ilyen kalapot egy szakácsné? — és lecsapta az elég tisztességes sárga szalmakalapot; ilyen brochet? — és leoldotta a harmincz és néhány krajczár, vagy talán egy forintos brochet; ilyen karperecset? — fogja. Arany ez? szabad illet viselni egy művelt nőnek? Igen egy uteza rongynak! Ha ott maradtam volna a holtban, most valahol kassirné volnék s legalább lenne rajtam valami s nem nevetve a világ!

— De nálunk nem a ruha, érdesem! — esdekelt a szíven talált férj. —

— A jó asztal talán, a milyennél különbhez ül egy szabó-segédné! vagy a társadalmi ki-tüntetés? —

— Mi a cultura harczosai vagyunk.

— A nyomoruságnak, a neveltségnek harc-zosai, barátom. Tudd meg: én szánlak.

— Lejön a miniszteri tanácsos, úgy is ígerte, hogy valami műhelyt fog fölállítani az osztályok mellé s akkor fölfejtünk előtte mindent egy me-morandumban.

— Igen, ad a város egy nagyszerű banquet-tet, fellármázza a vidéket, lesz bál, de mi oda se mehetünk, mert nem lesz miben, hanem elmennek a vargák, mészárosok, kereskedők s mulatnak helyettünk. Mi ülünk rongyban, szegyenben.

— Felmegyünk a miniszterig!

(Nos a miniszter ur ő kegyelmessége vendégeket várhat!)

— Hanem most haladjunk gyorsan — folytatja felkorbácsolt szenvedélylyel a tanár ur — egyenként szedegetve fel a lehányt ékszereket és kalapot, hogy szép nejét újra felékesithesse.

A mellett gyorsvonati keserűséggel végig nyargal szíven ez a szó, hogy: elválhatunk.

El. Mi miatt? Nem is meri magának bevallani.

Döföli a lovakat, rázza a parasztot, hogy ha egy lökessel ott teremhetne a mindigháti iskolaszék elnökénél.

Mily keserű dolog egy forrón szerető férjnek, egy lelkiismeretes pályázónak csak képzeletben ál-

toriai regény tárgya a mult történelméből van véve, a társadalmi regény a jelen történelméből merit. S a mennyiben a történelmi regény íróját a történelem, ama korszak lehetőleg ismert szelleme, melyből tárgyát vevé, bizonyos módon megköti: így a jelen élet rajzolója sem vehet fel tetszés szerinti egyéneket és küzdelmeket, forunk szelleme őt is kötve tartja, habár ez természetesen tűnően fel, nem okoz is különösebb nehézséget.

De sőt maga a historiai regény írója is voltaképp a jelenkor hatása alatt áll s midőn képzel-mével átülteti magát a multba, tulajdonképp a jelen tartja szemé előtt, ettől nem szabadulhat s így a mult tükrében, tulajdonképp saját korát rajzolja, mintegy negatív képen; de positiv ujjmutatásokkal, a mennyiben igen gyakran oly tárgyat vesz s kénytelen venni, melyből saját korának ad valamely felséges nagyszerű világnézetet. (I. Jósika, Abafi, Eötvös. Magyarország. 1514-ben.)

Tehát tulajdonképpen a historiai regény írója csak saját kora szellemén át tekinthetvén a multba s csak ezáltal ismervén amazt: önkénytelen kora szellemének hódol s innen van, hogy a különböző kor és nemzetheli historiai regények általános szel-

jeme az ugyanegy alapul szolgáló mult mellett is elütő, elütő t. i. a korok és nemzetek szelleme szerint, melyben előállottak. Mert mi csak egy kor szellemének hódolhatunk, mert hiszen a korszellem nem más, mint az ember lelke, gondolkodás módja, világnézlete, melyben amaz tükröződően, tudatossá, feltűnővé, látható, érezhető szellemté lesz.

E szerint az, hogy a historiai regényíró ké-szen kapja a tárgyat s a szereplő egyéneket, csak látszólagos előny; mert a tárgy azon részét s ama szereplő egyéneket, kikre leginkább volna szüksége épen nem kapja készen. Igaz, hogy a mult esemé-nyei meghatározott személyekhez lévén kötve, leg-egyszerűbb volna, ha valamely kor legkiválóbb alakját tenné világnézetének képviselőjévé; azonban ezen kivételes eseteket nemcsak nem teszi, s nem is igen jó; hanem költött alakot tesz a historiai regény hősévé s így csak épen a hát-tér marad történelmi. (L. Eötvösnél Ártándi Pál, Kemény Zsigmondnál Szőke István, Jósikánál Apa-fi, Scottnál Wawerly, Ivanhoe stb.) De aztán a többi főbb alakok vagy csak épen historiai ne-vek vagy költöttek. Sőt a legtöbb esetben úgy áll, hogy ha a historiai regényíró hősének nem

lapodhatni meg az elnöki lakás előtt és a valóságban attól jó messze egy homoktengerben eviczkélni; mily keserű elgondolni, hogy a versenytársak már itt informálghatnak a legszebben selejtes bizonyítványokkal, hazug testimoniumjaikkal és nem kiálthatni oda: minden hazugság, ne higyjetek! Protekció!

Mily vérháborító, idegbénító jelenet ez oly egyénre nézve, ki tudja, hogy a legkitünőbb okmányokkal van felszerelve s meg van kötve a homokban!

Ennyi gyötrelemben vigasztalásul — mert minek mondhatnám másnak — belső zsebébe, ebbe a pályázói gyalog ládába nyúl és nagy csomag irást vesz ki, oly gyöngédeden, mintha galambfiókákat emelne ki a puha fészkekből.

Maga elé teríti — széles hatalmas térdein, és kéjes bánattal tekint végig a pompás diplomákon és felséges bizonyítványokon.

A ./. alatt, B ./. alatt, C ./. alatt, D, E, F, G, H, I, K nagy betűk és számtalan kis betűk alatt egész életförténet tárul ki a pecsétes, bélyeges lapok kacskaringós betűiből.

Hm! hogy fog ezeken bámulni, a kinek szerencsés osztályrészébe jut, hogy színről-színre olvashassa. Ezek itt épen az eredetiek, a féltett, gondosan rejtegetett eredetiek, mert a pályázatra csak a disztelen másolatok szoktak elküldetni.

Igen is uram, imho! egy modern tanerő, egy igazán falusi polgári iskolába való tanerő, paraszt és mesterember gyerekek mellé, a Krisztián szabó közöns fia mellé, a Náci kovács három meztilábas tolvaj fia mellé, kiknek ingök begye mindig tele lopott almával, éretlen holmikkal: dióval, szilvával, étel-maradékkal, a Kacz és Kaszás és Varga, Besz, Burján bácsi inges, gatyás, tarisznyás fiaiskái és kamasz sühederei mellé, kik az öreg betűkön se tudtak még derekasan áthatolni a nagy homok és meleg miatt nyáron, s megint a nagy hó és hideg miatt télen; a jegyző ur egyetlen Janikája mellé, kik háromszor maradtak már le aszomszéd gimnasiunból, mert sehogy se akartak lemondani a cukor lopásról és pipázásról; a Tami mérnök két fia és két leánya mellé, kik alig várják, hogy az új iskolában első legyenek, mert a régi-ben mindig az ajtó mellé jutottak s nem is lehet tudni, miért.

Igen is, itt egy modern tanerő, oly rendszer-

rel, melyben következő falusi tantárgyak szerepelnek, mint: irálytan, irodalom, történet, polgári és politikai számtan, mértan, egyetemes földrajz, historia, fizika, botanika, chemia, ipartan, alkotmánytan, könyvvitelan, váltójog alapvonalai — és egy kis jóféle aesthetika, nőtan — és tudná még a jó ég Francia nyelv. Zene, öszhangzatos ének operettekől, waltzerekből, quadrille-okból, a világ minden indulójából és fantasiákból. Különösen pedig torna, testgyakorlat a nyújtó padokon — ütem szerint.

Látni való, hogy merőben új és nagyszerű világba léptünk.

Gyermekek nincsenek, mert azokra e gyorsan növő új magyar világban teljességgel nincs idő többé.

Denez és Rác urak új abeczeiben és anthologiáiban első a fáklya, banquet, diszkapu és diszszónoklat — mert hogy a főemberek most sűrűn utaznak és ők is mind szüntelen bebetoppannak hozzánk leereszkedő mosolyaikkal és magukkal hozott reportereikkel.

Sárosi ur az új korszak embere, mutatja diplomája.

És most egy ily tanerőt tartóztatson fel a nyomorult tolnamegyei szabad homok.

— Pedig ha nincs kellő információ — sóhajt fel, (mely sóhajtás kiáltásnak is beillik) Sárosi ur, mindennek vége.

Ezzel búsan visszaszerkeszti dicső okmányait a gyalog ládába, a belső zsebbe s leszáll, hogy munkához lásson.

— Acheronta movebo! — nyög s tolja erős vállával a nyikorgó sátoros szekeret.

Egyszerre csak egy négy lovas hintó suhan ám el mellette nagy könnyen a homokon, mint jó szélben a csolnak a széles, mély vizen.

— Szervusz collega! — emelkedik fel a hintóban egy öreges, vastag urhölgy mellől egy veres-szőke ifjú ember, geszténye hajjal, mely vállaira ér és pápaszemmel, mely urasan fityeg ide-oda a jó szemek alatt — pályázni, pályázni? Én is ott leszek, verekszünk. Száz Karikás, Verebes, Madaras, Üveges, ah, ah sokan, sokan, mind ott vannak. Ott élet-halál harc lesz. Adieu öreg! Ide ülhetnél a bakra — adieu, adieu! —

És sivit a gyors jármű a hajló homokon és harsog a derült kacaj a vidám, boldog ajkakról.

(Folytatása következik.)

igen alakítható, mondhatnám a köztudat szerint első rangú alakot alkalmaz (nem ez az eset Keménynél Gyulai Pálban s az Özvegy és leányában) akkor mindig a munka könnyebb oldalát fogja, t. i. hogy gyorsan dolgozhat, gyorsan kapjon főképp mesét s ilyen esetben regényében magasabb rendű művészi dolgokat nincs miért keresni.

A regény az élet egyetemes rajza a tárgyul felvett anyag körében. Az élet ez egyetemes, részletes rajza pedig a historiában soha sincs meg. Ez egyetemes képet teremteni kell a historiai regényírónak s teremti, természetesen saját kora átalakított vonásaiból, mondhatnám oly formán, mint a hogy a most gyártott régi pénzeket grüspanirozni szokták.

E tekintetben szerencsésebb a drámaíró. Neki a mennyiben valamely historiai alak drámai hős lehet, még jó, hogy kíséretül nem maradt meg a hős körül az akkori élet egyetemes képe, hanem csak kevés viszony s kevés egyoldalabb, de kirívóbb pár jellemvonás mély és összeütközést keltő rajzai kellően adni, még akkor is ki kellene ragadni hősét a kiesnyes dolgok közül s így alakítani, ha a historia más formán adná. Ez az

oka, hogy a jelen élet jóformán csak drámára és színműre nyújt tárgyat; mert a jelen élet szemléletére nincs elég távlat és igen sok genre-szerű vonás kerül a drámába. A drámaíró még a közeli alakokat is bizonyos távlatba állítja; a regényíró pedig még a távoli és nagy historiai alakot is közel hozza, beilleszti az élet amaz egyetemes rajzába. A nagy vonások hát nem elegek, neki részletezés, aprózás kell, hiszen a királyok is feltűnhetnek minden viszonyban s rajzoltatniok is kell sok körülmény közepett, hogy a kép teljes legyen. És így a regénynél a historiai jelző üres külsőséggé, csak jelszóvá lesz, hiszen benne épen az nem historiai, a mi őt regényné teszi. Innen van, hogy némi inventionalis szegénység miatt historiai regényben annyi durva sértés követetik el a történelmi tudat ellen (l. Jósikánál a Csehekben Mátyás viszonya Bretizláv Izabellával).

A historiai regényíró tehát rendesen azt teszi, hogy vagy egészen költött alakot tesz regénye hősévé, vagy könnyen alakítható 3-ad, 4-ed rangú történelmi alakot s aztán hozzáköti a cselekvényt valamely történelmi korszakhoz; de a történelem nagy alakjait csak a cselekvény hátterébe lépteti

el a fő mozgatók gyanánt hatalmas eposzi környezetben és fényben s az előtérbe pedig az élet sok-szerű játékának eljátszására saját könnyebben kezelhető teremtményeit állítja, épen ellentétbe a historiai tragoedia-íróval s innen van, hogy egy-egy legkitünőbb historiai regényben fontosabb írói alak s így szereplő is egy-egy korcsmáros, egy-egy szabó, szakácsné, mint teszem Mátyás király, a mely alakon aztán nagyon felismerhetők kortársaink vagy a regényíró személyes ismerőseinek arcvonásai. Így pl. Jósika összes alakjai közül legjobban van rajzolva Nankelreuter Nabugodonozorné a Csehekben, kinek az eredetije egyik nőtestvére volt.

Az eredményezetből világos, t. i. a szó valódi jelenlétében historiai regény nem létezik s nem is létezhetik; hanem vagy igazi regény s akkor a földolgan nem érdemi (meg a historiai jelzőt; vagy a földolgan historia s akkor nem regény, hanem historia, regényessé téve az előadás által, az is regényes historia.

NÉPDALOK.

III.

Sárga rigó fűtyörész a fészkeben,
Barna legény mulatozik
A babája ölében.

Sárga rigó csalogatja a párját,
Barna legény csalogatja —
Csókolgatja babáját.

Sárga rigó meg nem eszja a párját —
Barna legény megcsókolja,
Meg is eszja, el is hagyja babáját.

IV.

— Hármat kikirilt a kakas,
Többet rózsám már ne mulass,
Sűrű sötét az éjszaka,
Gyere velem, kísérj haza.

— A kakas badd kikiriljen:
Nem megyek én reggelig sem!
Csillag támad, fölűt a hold,
Haza kísér ki megcsókolot.

— Rajtad kívül — látja isten, —
Nem csókol meg senki engem . .
Csalfa szived, hazug a szád . . .
Hogyha nem jössz . . . jó éjszakát!

Jó éjszakát, jó éjszakát!
Huzd rá cigány, azt a nótát:
„Ha tudtad, hogy nem szeretted:
Hálódba mért kerítettél?”

TINÓDI.

INCOGNITO.

— Beszély. —

Irta:

FANGHÉ GYÜJTŐ IZABELLA.

(Folytatás.)

alig távozott, a kavics újra recsegett. Bizonytalan, habozó léptek okozták most a neszt, hol megállva, hol szaporán haladva s a rácsajtó előtt rövid ruhás, bár elég fejlett alaku ifjú lányka állott meg, fölpirult kerek arcza fölött nagy, kerek szalmakalappal, a mely alól kuszált szöke hajfonatok kandikáltak elő.

— Jaj, hogy dobog a szívem! — susogta, szívére nyomva mind a két kezét s nagyra nyílt kék szemével vizsgán körültekintett a verandán. — Istenem! ott alszik valaki, ha ő lenne!

Aztán óvatosan belépett s folyton keblén tartva kezeit, megállott az alvó előtt.

— Ő lesz, az érdekes idegen — gondolá — ki is lehetne más? És milyen szép! Mily regényes lezárt pilláival! (Vájjon milyenek lehetnek a szemei?) Aztán ez a titokszerűség! Senki sem tudja ki, minek hívják! Hátha valami titkos herceg, vagy költő, vagy művész? Valami különös bizonyosan, mert különben minek e titkolódzás? Jaj, ha a mama megtudná, hogy itt vagyok! — folytatá, miután pár pillanatig szemlélődött — de hát Malvin! huh! lenne prédikáció. Miért is jöttem én tulajdonképpen ide? Megérdemelném, hogy jól leszídjának. De mikor úgy vágytam látni az érdekes idegent! S a szerencse kedvezett nekem, nem is hittem, hogy ilyen közlőlől láthassam.

S a kis leány egészen az alvó fölé hajlik, miközben még jobban elpirul. Ekkor amaz egy mozdulatot tesz, a leányka megijed, kezével szájára üt, hogy fel ne sikoltson, el akar szaladni és siettében jól meglöki a terített asztalt.

— Jézus — rebegi ijedten a leányka és elrohan. Az alvó a csörömpölésre felnyitja szemét, de semmit sem látva újra csak behurtyja.

Ezt a vendégét zsörtölődve fogadja Zeleiné.

— Na hát mit keres itt? — förmed a fölpirult arcú, alig lihegő leányra — ölte a kíváncsiság ugy-e bár? Illik is ilyen kis lánynak a fiatal emberek után leskelődni?

— De édes néni! — sápitott a kis leány.

— Hiába mentegetődzik, tudom, miért jött; látni akarta az idegent, aztán tőlem megtudni, ki, micsoda? Azért sem mondok egy szót se, de még egy árva szót se, hanem a mamának . . .

— De lellem jó néni! — siránkozott összefogott kezekkel a leányka s szeméből két fényes csepp omlott végig kipirult arcán.

— No ne féljen, nem szólok otthon — szólt engesztelőleg Zeleiné. — Fogja, itt egy meleg palacsinta, fálja be s menjen szép csendesen haza, meg ne tudják, hogy itt járt; aztán máskor ne szaladjon a férfiak után.

A kis leány elvette a palacsintát, alázatosan kezét csókolt az öreg asszonynak s lesütött fővel, földre szegzett szemmel sompolygott tova, egy pillantást se merve vetni elhaladtában az alvó felé.

De látogatása nem volt az utolsó. Alig távozott, hogy kerülő úton hazatérjen, idősb nővére, Malvin lépett elő a bokrok közül, tartotta meg óvatos szemléjét az idegen fölött s ment értesülést szerezni a konyhába.

Jól, rosszul ez is kielégítette szóval, palacsintával Zeleiné, de távoztával rögtön tálalt és indult ki a verendára, szállóját fölköltetni.

— Véget vetek ennek a historiának — morgogja magában — mert különben ezek a kíváncsi libák az utolsó palacsintámat is elhordják.

Idő kellett hozzá, hogy álomtól elnyomott vendégét fölébressze, egészen bele volt kábulva. Végre is megitatott vele egy pohár friss vizet. Ez magához téríté s aztán jókedvűleg fogott az izletes csirke-becsinált elfogyasztásához.

Mikor a második fogásnak a palacsintát hozták, utasunk hangosan felkaczagott.

— Mi az? Ki neveti az én egyszerű süteményemet — kérdé sértődötten a háziasszony.

— Mentsen isten, édes jó néni — mondá, még mindig nevetve a vendég — legkedvesebb ele-

delem. De az imént olyan különös álmom volt, az jutott eszembe s azon nevettem.

— Ugyan mi, ha szabad tudnom, kedves Kálmán öcsém?

— Hát — felelt az útas és újra hangosan fölnevetett — azt átmodtam, hogy a mig itt aludtam, tündérek járkáltak körülöttem, jöttek, mentek, eltűntek s valamennyiök palacsintát evett.

Ekkor már az öreg asszonnyra került a nevetés sora. Nevetett is egész lelkéből, hogy még a könye is kicsordult bele.

— Jaj, oda vagyok, végem van — nyögött a jó asszony — soha ilyet még nem nevettem! S a mi a legszebb az egészben, a mihaszna tündérei mind elhordták a palacsintámat, alig maradt, a mit az asztalra adjak, jaj, jaj, hahaha!

Mikor aztán mindketten jól kinevették magukat, az idegen felkérte háziasszonyát, hogy ígérete szerint ismertesse meg őt előre azon társaság néhány jelentékenyebb tagjával, a melybe délután be fog vezetetni.

— No hát legelőbb is a Bonkák, de ezeket már ismeri — kezdé meg Zeleiné. — Csak még annyit, hogy az asszony szereti ugyan, ha udvarolnak neki s nem lépi át a határokat. Nem így a polgármesterné, egy a maga virágjában híres szépség, a ki még most is mutat s épen nem szereti, ha sokat beszélnek viselt dolgairól. Hiába, a férje csunya, fekete máju ember s roppant féltékeny, gyanakodó; azonban most pár napra elutazott s az asszony bizonynyal felhasználja ezt a jó alkalmat.

— Állunk elébe — nevetett az útas s poharat emelve kocczintott átellenesével. — A szép asszonyok egészségére! — mondá.

— Következik özvegy Latányiné; no ő csak mint számító mama szerepel. Nagobbik leánya, Malvin, bár már tul van két-három első szerelmen, még mindig elég csinos. Vigyázzon magára, mert ebben a korban a leányok mindent el szoktak követni, hogy fejkötő alá jussanak. A kicsi, az Annus, az nem veszedelmes; megtestesült naiva, a mint a színpadon játszó. Minden csinos férfiuban eszményképét látja, de csak titokban ábrándozik fölére s hamar lemond, ha látja, hogy hiába sőt hajtozik.

— A többiekről nincs mit mondanom, egy pár orvos, tanár családaikkal, jelentéktelen, békés emberek. Házasulandó kevés van, a polgármester poczakos titkára, meg egy kopaszuló patikárus, mert az a néhány, szünidőre haza jött egyetemista még nem számít. No meg, majdnem elfeledtem azt, a ki az egészben legjobbat ér, a . . . De nem, azt fedezze fel Kálmán öcsém magától.

— Mind szép és érdekes — viszonzá emez — de hogy fogok én majd látogatáshoz öltözni? Podgyászom Isten tudja hol s ebben a gyűrött útiruhában . . .

— Majd én kivisalam. Ne féljen, értek hozzá. Hjah! egy régi jó asszonynak huszonkétféle mesterséghez kell értenie. Majd csak kicsinosítjuk valahogy.

A kitűzött időben aztán mindketten útnak indultak.

— No hiszen elég jól néz ki — mond Zeleiné még egyszer végig simitva fekete selyem ruhája fölé boruló keményített, csipkés, fehér kötényén s egyet igazítva bodros fejkötőjén, fekete rezekeztüinek felhuzásához fogott — itt a zöldben nem olyan kényesek az emberek.

És az útas hagyta magát általa vezetetni. Ez a kisvárosias szívélyes és mégis szertartásos vendéghajhászás, a mely annyira különbözött attól a

könnyű, de hideg nagy világias modortól, a melyhez szokva volt, újdonság volt előtte s érdekelte őt.

Néhány érdektelen rövid látogatás után, hol a közlisztelethen álló öreg asszonyság az idegent, mint az ő kedves szállóját és Kálmán öcsését mutatá be s a melyeket (mivel az asszonyok még nem voltak felöltözve), többnyire csak a háziurak fogadtak, kiknek modorán látszott, hogy Bonka által előre értesítve vannak, Latányiékhöz mentek.

A kisasszonyok persze, itt sem voltak felöltözve, de az idősebb, Malvin, csakhamar megjelent, diszes rózsaszínű szalagsokros fehér ruhában s kissé keresett nagyvilágiasszággal üdvözölve a vendéget, elkezdett neki toronyát-boronyát összehadarni.

Egy lélekzetre beszélt budapesti bálokról, melyekben részt vett; francia regényekről, melyeket olvasott; művészekről, kiket látott, hallott; megmutatott egy csomó ferde rajzot, rikitó színű festményt, mint saját műveit, idézett német költőkből, játszott pár zajos salondarabot a zongorán s vetett mindezen műveletek között epedő, csábító pillantásokat a látogatóra, kit szapora szóözönével egészen elnémított.

(Folytatása következik.)

„H O Z Z Á.”

Irja:

SZUNYOG.

III.

A rácz Boglánról.

des!
Ő itt lakott a szegelyeten. A Maros felé visz el az út a háza előtt. Boglán mindig a szegletablaknál ült s nézte a poros, tágas utcát, a kanyargó fényes vizet s a berek fűzeit, ezüst nyárfáit.

Igen vén ember volt. Azt hiszem nem is látott. A szeme körül rengeteg sok rácz és a szemhéjai vértől futottak. De csak ügyelt mereven, csak bólingatott néha öreg fejével s tördelte erőtlen, tászkásbőrű ujjait.

Gerendás, ócska ház az övé és minden szerfelett omlatag benne. A székekre csak óvatosan kell leülni, mert a görbe cserefa-lábakba bevette magát a szű; a padlón csak lábujjhegyen járni, mert a deszkát megrágtá a gomba; a nagy fekete asztalt nem kell lökdösni, mert kiesnek a téglák alóla, a keskeny fekete bőr-divány szakadozott s a tálalás inog s zörög, ha előtte megy el valaki. Az ablakok kicsik s üvegük szürke s szivárványos. Ezért mindig alkonyat van benn vagy sötét. Igen szomorú, füstös-fekete szoba a Bogláné. Fecske bizonyosan nem költöznék belé. Csak a pókok szeretik, meg a legyek. De mennyi légy van benne. Mintha a szoba mozdulna meg, ha felkerekednek s nyüzsögnek, duruzsolnak s kergetik egymást. És nagy, kővér pókok szönek hálóra hálót, a fekete gerendától a cserefa-ajtó parkányig.

Oda nem is jár senki. Mert azok már mind meghaltak, a kikkel Boglán együtt kereskedett, barátkozott, vetekedett.

Itt hagyták mind. A most felnőtt új emberek előtt pedig csak annyi a becsülete, mint egy divatját mult ócska koppantónak. Nem használhatja senki. Ócska lim-lom. Kamrába vele, a hova a többieket tették.

Oh a többiek jó helyt vannak. Boglán is ott lenne szívesen, ha még egy kis eligazítani valója

nem volna ezen a világon. Neki még várnia kell valamire. Az ócska ház ócska ablakában, vén ember türelmével, megátalkodottságával ül, ügyelve a Maros mellől futó széles, poros országútra. Ül s nem lát rajta semmit, mert nem azt látja, a mit szeretne...

A míg az örmény eljárt hozzá délutánként, addig csak teltek a napok valahogy. „Ne búsulj Boglán — mondta — eljön még Magda. Csak ne légy te gyermek, ne türelmetlenkedj, ne heveskedj. Nem repülhet, de eljön csendesen, meglátod.”

Ez a vén örmény nagy kártevő volt és veszedelmes ember. Ő is bival-kereskedő volt, mint Boglán, a régi időkben és igen szemes, fortélyos legény. Sok jó vásárját elrontotta a rácznak és elejébe vágott a vásárjának akárhányszor. Ellenségek is voltak örökké, addig, míg volt sok más körülöttük, a kivel barátkozzanak. Hanem, a mint kipusztultak a régi kollégák s fogytak a napok, mind közelebb kerültek. Az örménynek sok gyermeke, szép, vig unokái voltak. Szerette is őket, hanem Boglán a mult emléke volt. Azon időkből való, mikor még fogékony volt a vérökben a gyönyörűségek iránt, velő a csontjaikban s izmaik tele erővel. Mikor dolgozni tudtak, mulatni tudtak, szeretni és gyűlölni tudtak. Öreg ember semmire se való immár.

Ezért délutánként mindig ellátogatott Boglánhoz: „No, vad rácz — reszelte vastag hangján — hogy vált a bajusz, he? Hogy adod te menyecske zsivány a bivalodat mázsánként?”

Csuf, szabadszáju, bolond gyerek volt örökké az örmény. Hamisan, ravaszkságon, szeméit összehuzva tréfált. Boglán mosolyogva hallgatta. Elültek órákig együtt. Egyáltalán semmi mondanivalójuk nem volt s a mit mondtak, bizony nem érdemelt szót. Afféle apró, mihaszna történeteket vásárokról, borjúkról áldomásokról, csinyekről, kaczkias asszonyokról, rászédett férjekről...

Egy délután arról panaszkodott a vén örmény, hogy igen bizserog a vére. Nagy, bogos, szőrös kezét a Boglán ránczos, táskás ujjai közé tette. Izadt volt. Boglán egészen megfázott tőle. Aztán beszélgettek mindenféle semmiségekről, mint rendszeren s aztán a vén örmény hazament.

Nem, semmi se történt, hanem a Boglán hosszú éjszakája még sokkal hosszabb volt. Nyughatatlanokodott, ő se tudta miért; félt, remegett: mitől? Érzett valamit. Honnan jönnek a sejtések, ki mondja meg?

Reggel behivta Pintyát, a régi bivalost. „Menj el Pintya — mondta — nézd meg, mi lett az öregből?” Pintya elbaktatott, visszajött s lomhán adta elé a választ:

— Elaludt.

— Fel kell kelteni — dadogta rebegve Boglán.

— Örökre...

Többet nem beszéltek róla. A Boglán szemgolyója megtelt vízzel, vékony orrcimpái rángatóztak s az ajaka ellágyult... Valamikor Rebit dolgoz, vig, szép feleségét — se sajnálta jobban. A szíve úgy szorult s úgy behálózta a fájdalom minden porcikáját, mint a pók a legyet. És szipta, tépte...

— Már senkim sincs, már elmentek. Mi is lesz belőlem. Mert te Pintya, mi vagy te? Adj, adj, fizesz, mondja mindenkinek, tsáljuk, lopjuk Boglánt. Elromlott a világ. Azt hiszik, hogy kincsen ülök, ugy-e te is azt hiszed, te bolond? De majd meglátod, hogy semmim sincs, ha az isten már nekem is megengedi, hogy a feleségem után menjek. Mert nehéz így egyedül, Pintya s te semmi se vagy. Ő pedig, az unokám Magda, hátha elfelejtett. Ő fiatal,

szép s indulatos. Hát jó, jó, de nem vagyok én rossz s miért hagyott el egy szóért? Elsőbb neki egy komédiás, mint a nagyapja. Hát jó, ez megtörtént, de már jöve vissza, hogy ne legyek egyedül egészen, egyedül — istenem.

Mert ez új világ itt körülötte. Ezt ő nem érte. Mind nagyok lettek a kicsikből, sőt öregek is s mindenkinek van valakije. Csak neki nincs már.

Pintya semmi. Ő csak a bivalos. A míg folyt a kereskedés jó volt, hű volt s szépen bánt az általlal. De hát most már az egész bival-kereskedésből csak egy zsiros bőr-lábjija marad meg Boglánnak, meg egy pár garassa, a mit: jaj, meg ne tudjon ez a mostani rossz világ. Pintya el is ment szolgálni, mikor az utolsó állatot eladták. Oda ült egy pár esztendeig, de egyszer csak vissza jött a régi istállóba. Ott az üres jászolyban kiperelt a patkányoktól egy szegletet s behelyezkedett. Napközben járt le s fel a hidláson s beszélgetett magában. Itt állott a Zsuzsi, nagy, derék, széles hátú bival. Ez soha se adta le a tejét, ha csak vizes lepedővel nem terengették le a hátgerinczét. Ott állott a Nyeki, a rugós, döfös; amott az a szép nagy fülü bornyu, a milyen több nem volt.

A kezével simogatta Pintya a levegőt, s úgy lapogatta, mintha a Zsuzsi puha háta lett volna. Ide volt szokva Pintya ehez az istállóhoz. Nem tudta elhagyni. Nyáron kevesebb széna, télen több széna takarónak, meg egy kis bivalszag, a régi, kedves állatok helyén, ennyi az egész. Ennyi, de Pintyának elég.

Aztán ismeri is itt a szokásokat. Felette csekély mértékben háborgatják csuf szőrös fekete fejét a gondolatok s idegenekkel szemben makacsul nem vall akármilyen kérdésre (úgy tanulta ő még a jó időkben a gazdájától: „ne tudj semmit Pintya, ne láss semmit”) de annyit mégis kieszel, hogy nagy baj az a Magda kisasszony, a ki egy sötét hajnalban ment el egy kőberes szekeren egy urral, mert Boglán ténsúr nem akart valamit, vagy akart valamit vagy mi... Mindezt Pintya nem éri fel észszel, de annyit igen, hogy nagy baj itt ez a Magda dolga. Azért, ha a kertben megérik egy szép vajjas alma azt beviszi:

— Ezt szerette — azt mondja.

Boglán visszafordul az ablaktól: „Tedd a tálásra”.

S az alma a tálason szintén vár Magdára. Megránczosodik, megfeketedik s meghal, de Magda nem jön. Szegfűk, oroszlánszájak, levendulák, viola-csokrok megaszva várják Magdát a tálason. Ezeket szerette. Ajtó-nyílásra, szekérszörgésre megrezzennek; a kis szoba, a hol lakott olyan penészes, halálszagú, poros, sötétes. Az asztal kecskeször takaróját, a csikos héjú párnákat rágia a szű... Vége Magdának, nem jön...

— Te is voltál fiatal nagyapa... szeretél-e? — kérdezte. Elhagynék mindent érte, koldulnék, meghalnék érte.

— Hát koldulj s eltakarodj innen. Hogy az én unokám egy komédiás felesége legyen. Mert az csak a pénzemre vágyik. Mert te nem tudod, mi a komédiás... Ha több ő neked, mint én, elmenj innen, ne lássalak.

Igen, de akkor még volt egy pár öreg pajtása Boglánnak. Most nincs.

Mindegy, csak Magda jöve vissza. Iratott utánna, sőt öreg, görbe betűivel, reszkető kézzel írta ő is: „Jöjj vissza, szeretlek; egy kicsit te is szeress. Az urad is jöjjen”.

Igen de már nem jöhetett. Azt a hívó szót már nem hallhatta. A hol ő volt, oda nem jár postta. Gyenge volt, szenvedett, igen egyszerű történet.

És nem akadt senki, a ki el merje mondani Boglánnak. Csak irták a leveleket, ha kívánta s a vén örmény olyanformán beszélt, mintha ő tudna Magdáról, a ki hazavágyik nagyapja után s aztán jó lesz s együtt lesznek örökké, örökké.

S Boglán zsugorog, űrzi a garasait, hogy ne fogyjanak, mert kell Magdának; ül az ablakba s néz arra az útra a Maros felé, a melyiken elment Magda; néz, vár, porfelhőből kibontakozó kőberes szekérre; szekéren szép lányra, lánytól ölelésre, csókra. S Boglán csak gyűjti a jó vajjas almát s a szegfüt és oroszlánszájat, édességeket, csecsebecsüket.

Jókor kél, hogy ügyelhesse az ablakot s későn fekszik, nehogy korán hagyja ott. Szégyenlős a leány, hátha elhaladna s nem merne megállni. Majd ő odakiált s kebelére hívja.

S az öreg ház roskad, omlik; benne Boglán a vén rácz bival-kereskedő; Pintya a kótya bivalos s a penészes garasok, sok-sok garas rakáson vasas ládában... Senki meg ne tudja.

AZ ELIJESZTETT VŐLEGÉNY.

Bohóság, egy szakaszban.

Harmadik jelenet.

(Folytatás.)

Köszvényesi. Te, te szemérvirág, mit akarsz azzal elérni, hogy minden perczen ide betolod magadat, micsoda czéled van, beszélj?

Juliska. Nincsen nekem semmi czélem; azaz, hogy szeretem Pistát s Pista szeret engem és azt akarom, hogy — izé —

Pista (félre). Jaj Istenem! mindjárt rám kerül a sor.

Köszvényesi. Izé-izé-izé! Már micsoda ostoba beszéd az: (utánozza Julis hangját) „Szeretem Pistát s Pista szeret engem!” (Juliskához.) Adok én nektek szerelmeskedést, csak lássalak meg még egyszer, hogy itt az én szobámban ostobáskodtak. Te nem fogsz többet ide feljönni.

Juliska (félre). Majd meglátjuk.

Köszvényesi. Pista nem fog többet hozzád lemenni.

Pista (félre). Nem ettem bolond gombát.

Köszvényesi. Most pedig takarodj a szemem elől, hogy ne is lássalak! Egy, kettő, takarodj! Nem mégy? (Utána indul, de hirtelen jajgatva a lábához kap). Jaj, a lábam!

Pista (félre). Úgy kell!

Juliska (félre). Jól esik!

Köszvényesi. Ez az átkozott köszvény. (Jajgat.) Hát még mindig itt vagy? Ez mégis borzasztó! Menj haza, játszál a bubáiddal; buba kell neked, nem pedig Pista!

Pista (félre). Há' hiszen játszhatik még bubával is.

Köszvényesi. Ez mutatja leginkább a mai világ romlottságát! Még mind a kettőnek tejes a szája, még alig kerültek ki a dajka kezei alól: és itt van ni! már micsoda ostobaságon török üres fejüket.

Juliska (Pistához félre). Mennyi ostobaságot beszél a te gazdád.

Pista (Juliskához félre). Rondes szokása.

Köszvényesi. Na nézze meg az ember! Ilyen haszontalan gyerek-komédia.

Juliska. Ez nem komédia. Hiszen az apám is azt mondta, a leány sorsa az, hogy férjhez menjen.

Pista (félre). Én is ezt mondtam mindig!

Köszvényesi. Az apád számár! Te meg a leánya vagy.

Juliska (Pistához). Hát te turód, hogy így gyalázzák apámat?

Pista (félre). Dehogy türöm, hiszen majd meg-esz a mérég!

Juliska. Kérem tekintetes ur, ne bántsa az édes apámat.

Köszvényesi. Hallgass, fogd be a szád! S most takarodj, a mig jól van dolgod; ha férjhez akarsz menni, nekem semmi közöm hozzá, (gúnyosan) de én nem veszek el feleségül; hiszen csunya vagy, mint az éjszaka, nekem nem kellesz! Takarodj! Egy, kettő, takarodj!

Pista (félre). Na még csak az kellene, hogy te vedd el, vén számár!

Juliska. Nem is akarok én a tekintetes urhoz menni feleségül, hanem, na — szólj már te is Pista!

Pista (Juliskához). Szólok, szólok, de — — (fenn). Igen — hát kérem szépen tekintetes ur, hát —

Köszvényesi. Ne nyelvelj! Pista kéne neked? Majd, ha fagy! Pista az én inasom s nekem szükségem van inasra.

Juliska. Furcsa bizony — azért, mert férjem lesz, azért lehet a tekintetes ur inasa.

Pista (félre). Persze, hogy igen.

Köszvényesi. Számár beszéd! Nekem éjjel-nappal szükségem van inasra, én beteges vagyok, köszvényes vagyok és Pista kell hogy rám vigyázzon.

Pista (félre). Vigyázzon az ördög reád! Tőlem akár fel is fordulhatsz.

Köszvényesi. Most pedig takarodj, mert megmondom az apádnak, hogy — —

Juliska (közbe szól). Az édes apám megengedte, hogy szeressem Pistát.

Pista (félre). Igen, mert az okos ember.

Köszvényesi. Micsoda? Hát az apád bűnrészese a te szemtelenkedéseidnek? Na várjatok csak, adok én nektek!

Juliska (síró hangon Pistához). Hát te szó nélkül türöd, hogy édes apámat folytonosan így gyalázzák?

Pista (Julishoz). Dehogy türöm, hogy türném? (Fenn.) Kérem tekintetes ur!

Köszvényesi (mérgesen). Mi kell?!

Pista (ijedten). Semmi. (Julishoz.) Menj ki csak, mindjárt utánad megyek s akkor — úgy magunk közt — jól összeszidjuk ezt a vén gazembert.

— **Juliska (Pistához).** Az igaz, hogy gyáva vagy!

Pista (Julishoz). Hát — —

Köszvényesi. Mi? Mit motyogtok? Pista, takarodj.

Pista. Megyek már. (Kifelé indul.)

Köszvényesi. Jere vissza! (Julishoz.) Te takarodj, hamar; egy-kettő; még se mész? Na várj csak! (Félre megy, de hirtelen jajgatva a lábához kap.) Jaj, ez az átkozott köszvény — jaj! menj a szemem elől!

Juliska. Megyek már. Hanem azért akármit csinál is a tekintetes ur, mégis az enyém lesz Pista! Alá-szolgája!

Pista (félre). Ez már okos beszéd. (Julishoz.) Várj meg, mindjárt utánad megyek.

Juliska (Pistához). Várlak! (Mérgesen el.)

Negyedik jelenet.

Köszvényesi, Pista.

Pista (félre). Jó lesz innen kotródni! (Juliska után az ajtóhoz sompolyog.)

Köszvényesi. Hová mégysz gazember!

Pista (ijedten megáll). Sehova!

Köszvényesi. Majd adok én neked, csak sokat ólálkodjál afféle rongybubák körül.

Pista. Hát kérem szépen.

Köszvényesi. Fogd be a szád! Ha még egyszer meglátom azt a leányt itt fenn, vagy te lemégysz hozzá; ha még csak szóba is állasz vele, rögtön elcsaplak!

Pista (félre). Hej, de jó volna.

Köszvényesi. Azaz nem csaplak el, mert szükségem van rád; hanem megcsaplak, igen, megcsaplak, úgy elnadragollak, hogy elmegy minden kedved a szerelemtől.

Pista (félre). Nem kérek belőle.

Köszvényesi. Micsoda ostobaság szeretni azt a leányt? Egyáltalán micsoda szamárság ilyen magad fajta kölyöknek leányt szeretni? Ha minden áron szeretni akarsz, én nemcsak gazdád, de keresztapád is vagyok és a fiúnak szeretnie kell apját, keresztapját, tehát szeress engem és — igen — fogd be a szád!

Pista (félre). Bár a fületem is befoghatnám.

Köszvényesi. Nem kerestt senki?

Pista. Igenis — nem.

Köszvényesi. Jól van, mehetsz!

Pista (félre). Legalább cseveghetek egy kicsit Juliskával. (El.)

Ötödik jelenet.

Köszvényesi egyedül.

Köszvényesi. Ilyen a mostani fiataltság! A házasság nem való ilyen hig velejű fiataloknak, mint ezek is; hisz azt se tudják, hogy kezdjék el a házasság életet, s ha most az eszök hiányzik, akkorra bizonyosan a fejüket is elvesztenék! Már az igaz, hogy boszontóan erkölestelen a mostani fiataltság, különben erkölestelen az egész világ! Na persze tisztelet a kivételeknek; mert hát vannak, vannak kivételek. Itt vagyok például én! Hiszen én nem hogy kölyök koromban gondoltam volna a házasságra, mint ezek a féleszüek, hanem még most is, pedig már — legyen áldott az urnak szent neve — elég tisztességes kort értem el, — mondom még most is oly nehezen tudom magamat rávenni, hogy megházasodjam. Azaz, még most sem én magam határoztam el magamat saját jószántamból, hanem az a — tudom is én, hogy hívják Hunyadi vagy Rákóczi vagy micsoda öt piczulás neve van — vett rá. Nem is tudom, hol késik ilyen sokáig? Azt mondta, hogy ma reggel eljön; pedig már reggel megvolna vagy micsoda. Derék egy ember ez a tudom is én, hogy hívják. Egy intézetnek a tulajdonosa; furcsa, különös egy intézet ez; czime: „Házassági közvetítő-intézet”; van egy nagy asztalok, a nagy asztalnak van egy kis fiókja s ebbe a kis fiókba be van csukva egy csomó férjhez menendő fehér személy; aztán az ember csak belemarkol a nagy asztal kis fiókjába s válogathat a feleség, már t. i. a fotografiájok közül. Különbben mit is fecsegek én itt össze-vissza? Nem is tudom, hol kószálhat annyit az a, tudom is én hogy hívják; hiszen már reggel van, vagy mi? (Az ajtón kopognak.) Úgy tetszik, kopogtat valaki; azt hiszem, ő lesz. Szabad no!

Hatodik jelenet.

Előbbi, Rákóczi Móríc.

Rákóczi (több albummal: zsidós kiejtéssel beszél). Szolgája vagyok, ajánlom magamat. Örülöm, hogy van szerencsém ajánlhatni magamat, higye el —

Köszvényesi. Én nem hiszek semmit, csak azt mondom, tessék helyet foglalni. (Leülnek.)

Rákóczi. Köszönöm alázattal.

Köszvényesi. Térjünk át a tárgyra: térjünk a feleségre.

Rákóczi. Igen is, térjünk a feleségre. Remélem tekintetes ur —

Köszvényesi. Én nem remélek semmi „tekintetes urt”, én feleséget remélek.

Rákóczi. Én is épen azért voltam bátor önnél alkalmatlankodni.

Köszvényesi. Igen, de én nem szeretem, ha annyit alkalmatlankodik édes Hunyadi ur, vagy hogy is hívják?

Rákóczi. Rákóczi Móríc!

Köszvényesi. Rákóczi Móríc ur, és nem lesz alkalmatlan, ha nem beszél annyit össze vissza, hanem a tárgyhoz szól.

Rákóczi. Igen is kérem; hát kérem szépen.

Köszvényesi. Ne kérjen kérem semmire; hisz ha én is kérek, ön is kér, mi lesz ebből? Én kértem önt arra, hogy szóljon a feleségekről, hát tegye meg.

Rákóczi. Igenis! Hát kérem alázattal én elhoztam egy csomó feleséget, tessék választani. (Egy albumot tesz elébe).

Köszvényesi. Hát hol a pokolba vannak azok a feleségek?

Rákóczi. Itt vannak, kérem szépen.

Köszvényesi. Ebbe az ostoba nagy bibliába?

Rákóczi. Oh kérem alázattal, ez korántsem biblia; nincs ebben még egy fél szent se. Ez a házassaladó fehérszemélyek albuma.

Köszvényesi. Jól van na, fogjunk hozzá a választáshoz.

Rákóczi. Mindenekelőtt, kérem alázattal, a könnyebbség kedvéért — —

Köszvényesi. De kérem minden létező és leendő apró szentekre, édes Széchenyi Móríc ur, vagy hogy is hívják —

Rákóczi. Rákóczi Móríc.

Köszvényesi. Édes Rákóczi ur, ne tegyen semmit se a könnyebbség kedvéért; tegyen egyszer életében valamit az én kedvemért is és beszéljen már valamit arról is, a miért voltaképen ide kérétem. Ön volt szives ide jönni, tehát legyen szives — igen — beszéljen tehát, hallgatom.

Rákóczi. Hát kérem alázattal, épen azt akartam kérdeni, hogy melyik osztályból méltóztatik kivánni feleséget?

Köszvényesi. Mi az ördögöt beszél itt az ur?

Rákóczi. Igen kérem, az általam áruba bocsátott feleségeknek különböző osztályai vannak.

Köszvényesi. Micsoda, hát maga csak emilyenamolyan módon áruba bocsátja a feleségeket?

Rákóczi. Igen kérem alázattal, különben, ha ez nem tetszik, van nálam végeladás is.

(Folyt. köv.)

IRODALOM.

Egy legújabb regény.

Az oszlopbárvó. Regény. Irta Tolnai Lajos. Budapest, Aigner Lajos, 1884. Ára?

Regényirodalmunk az újabb időben rendkívül figyelemre méltó lendületet vett. Akülföldi regényvállalatokat gyorsan kezdik kiszorítani az eredeti termékek. Ez mindenesetre reménykeltő igyekvés jelez az izlés tisztulása felé s a morális emelkedéshez. Két olyan tényező, mi a társadalom javulására is örvendetes lényt vet. Ki ismeri az irodalmi termékek s kiváltkép a regények társadalmi hatását, lehetetlen, hogy örömmel ne gondoljon ama kétségtelen tényre, hogy a külföldi selejtes regények egyre jobban leszorulnak a térről, bár némely üzerek az irodalom czége alatt még most is folytatják gonosz munkáikat. Értjük itt a regény-fordító szer-

kesztőségeket, melyek még mindig bujkálnak a sötétben. Hát az eredeti termékek szaporasága öröm ugyan, de kérdés: képesek-e ama szükségérzetet pótolni, mi a külföldi regények leszorításával az olvasó közönség némely részében visszamarad? A külföldi regényeknek különösen egy vonása volt, mi bennük az olvasót lebilincselte: az érdekesség, az az érdekesség, mit az események rendkívülisége, az excentrikus jellemek okoztak, nem is annyira jellemek, mint helyzetek. Ujabb eredeti regényeink közül etekintetben kevés pótolja a hiányt. Tolnai regénye sem. Érdekes helyzetek teremtéséhez élénk phantasia kell. S különös, hogy magyar regényíróink — az egyetlen Jókait kivéve — etekintetben általában messze maradnak az idegenek mellett. Mi lehet ennek az oka? Talán a magyar fajnak a megfigyelő tehetsége nagyobb s jellemző ereje? Mert mindazok a regények, miket újabban Reviczky, Bajza Lenke, Fanghné Gyujtó Izabella, Kun Melanie s a Révai testvérek írói adtak, inkább a megfigyelő tehetség művei, élmények copiói, semmint a képzelet tündérjátékai. Igaz, hogy a regény, mint műfaj, inkább az élet festését követeli; de kétségtelen, hogy a phantasia színezése nélkül ez a festés meglehetősen száraz és mindennapi. Pálffy regényei mutatják. Szóval az érdekesség hiányát újabb regényeinkben tagadni nem lehet. Keresnünk kell tehát oly pontokat, melyek a hiányt pótolni akarják. Vannak is ily pontok. Itt van mindjárt az események színhelye: hazánk, ebben mi magunk jellemünkkel, szép és rossz tulajdonainkkal. Ez mindenesetre elég alkalmas anyag arra, hogy előttünk érdekes legyen, csak aztán ügyes legyen a mese szövése, helyes a regény tendenciája, megkapó az előadása. De újabban ebben is szegényesen nézünk ki s regényeink rendszerint csak részletekben figyelemre méltók. Honnan van ez? Nincs tehetség talán? Erről ugyan aligha panaszkodhatunk. Magyarország soha annyi regényírója nem volt, mint manap. Színes, tanár, journalista, pap mind regényt ír: sőt nőiróink sem kezdik kisebb dolgon, mint a regényen. Elmondja ki-ki szerelme történetét vagy élményeit regény alakjában. El is hallgat aztán szépen. A napi kritika nem sokat gondol vele. Megdicséri, aztán el is felejtí és mást dicsér. De dicsér folytonosan, mert mint a regényírók, ez is a regényvállalatok szolgálatában áll. Hivatalos kritika, irodalmi protectio. Ma, mint költő, regényíró is csak lehet, a kit bizonyos irodalmi areopag protegal. Más ne is kísértse meg az írást. A regényirodalmi vállalatoknál kritikai forum: par ex professo — regényíró, kinek van esze saját érdekeit védeni. Innen a sok selejtes regény újabban még P. Szatmáry Károlytól is, a ki tudvalevőleg a Révaiak omnipotense még a lyrai költészetben is. Nem vagyok regényíró, hát ezeket elmondhatom.

Tolnai Lajost a hatalmasabb areopag száműzte kebeléből, más sem nagyon dédelgeti; de mert neve van, iratnak vele regényt egyre-másra. Kár pedig nem hagyni őt békén, csöndes termelésre, így sokkal méltóbb műveket írna nevéhez. Nem volna kénytelen irányát abban hagyni a mások kedvéért. Az ő tere a kisebb epikai faj; a népies elbeszélésekben ő régebben páratlanul állott, mert lelke oda vonta s volt ideje a kellő átgondolásra, a művészi compositora. Mióta a Révai testvérek őt is hajtják a munkára, kevesebb gondtal és felületesen is, pedig Jókai után, minden Pálffy dacára is, ő a legkiválóbb elbeszélő. Mutatja ezt Az oszlopbaró is részleteiben. De egészében ez is magán hordja a gyors termelés sajátosságait: az elhamarodott compositiot, a felületes lélektani raj-

zólást, a befejezetlenséget. E mellett Az oszlopbaró-nak egy más baja is van: személyes tendenciát akar érvényesíteni, holott epikai műveknek ez a megölő betűje. Irányművekre, főképp irányregényre mindenesetre szüksége van irodalomnak és társadalomnak, sőt politikának is. Meg is van az ily műveknek mindig a nagy hatásuk; bizonyítják az Eötvös regényei. De a hatás csak akkor lehet maradandó és átalakító, ha az iránymű tendenciája objectív s nem személyes érdekeket szolgál. Tolnainak ez a regénye épen a személyes tendenciákért vert nagy port fel. Távolról bajos megítélni, mennyiben volt alapos a feljajdulás s ezért a művet csak úgy kell vennünk, a mint van, mint regényt, mint irányregényt. A méltatlan támadásokra, melyekkel az író és embert bántalmazták, megfelelt ő maga s a közvélemény, mely támadóit ítélte el.

A regény, mint ezime mutatja, oszlopbaróról szól. E fogalom az irodalomban új s talán az erdélyieket kivéve, a többi olvasók előtt is ismeretlen. Úgy látszik, olyan bárót értenek e néven, ki hivatva volna családja régi fényét fentartani, sőt azt jeles cselekedetek, jótettek által még emelni is, hogy mintegy oszlopa legyen a család nagyságának, mint a nagy hazafi a hazának. E fogalmat az író kétféleképpen rajzolhatja: komolyan vagy satírice; mindkettő ezéjja azonban egy: mintaképet állítani fel az oszlopbarónak. A satirikus rajzolás dúsabb, mert a képet negative festi, megmutatja: milyen a nem-oszlopbaró. E munkához dúsabb phantasia, élénkebb szellem kell s a hurnak vagy satírának buzogó forrása. Bárhogyan rajzol is az író, fő, hogy egészet adjon, a fogalom teljes képét. Tolnai oszlopbarója: Ádám báró, negatív rajz és nem egész, mintegy csak megkezdése a rajznak, bevezetés. Az egész Ádám báró egy VII. osztályt tanuló ifju. Hogy egy ilyen ifjuban, ki még középiskolai tanulmányait sem végezte be, az oszlop képét lehet adni: el nem képzelhető. Egy ilyen ifju még csak most kezd az életbe lépni, tehát arra a tere, a hol majd oszlop lehet. Az egész Ádamból csak annyit tudunk meg, milyen haszontalan nevelésben részesül az, ki oszlopnak van hivatga lenni; de hogy milyen az az oszlop, milyennek kell vagy nem kell lennie: annak elképzelete az olvasóra van bízva. S az olvasó a festeni csak megkezdett képből ítélve, bizonyára egy semmiházi bárót képzel, ki házának nemhogy oszlopa, de gyalázata; ki ha tesz is, mindent a látszatért tesz. Az egész regény 261 oldalon Ádám bárónak, e fiunak, csak VII. osztálybeli életét s nevelése körülményeit rajzolja. Ebből világos az is, hogy érdekes cselekmény hozzá nem fűződhetik. Egy-két ilyen szál megindul ugyan, de félbe is szakad. Ilyen szál volna Cecil kisasszony, Juliska, a fiatal hercegnő és Ilyés Sándor sorsa; de ezek mind abban maradnak. Ha a cím Az oszlopbaró nevelése volna, ennyi eseménnyel megelégedhetnénk. Így a munka csak meg van kezdve; sem folytatva, sem befejezve nincs.

Egyébiránt a mű súlypontja nem ide nehezedik, hanem inkább az erdőházi s illetve az öregteleki professor urak dolgainak festésére. Satírírónak mindenesetre joga van a tuzásra, de e tuzásnak is van határa. Bajos elhinni, hogy léteznének valahol a világon olyan professorok, mint az öregteleki ref. főgymnasium professorai. Ezek először is semmit sem tudnak; a latin professor órától-órára készül el a leczkéből, de e készülék csak annyiból áll, hogy az auctorban a latin sorok fölé írja azok magyar értelmét, ilyet ad a protegált fiu (Ádám) kezébe is; a vizsgálatra mindnyájan kijelölik, mit fog felelni s azt kérdik tőle;

maguk mondják, hogy ne tanuljon, maguk hívják koresmákba, lebujokba, ott együtt tivornyáznak, brudereznek stb. Ez bizonyára annyira tuzás, hogy a naivba megy át. Inkább pamplat, mint satira. Ha helyes az intentio felismerése, úgy látszik Tolnai első sorban az ilyen aljas kollegiumot akarta pelengére állítani, ha ugyan exisital ilyen s az oszlopbarót ebbe, mint keretbe belefoglalni. E tárgy azonban inkább való egy terjedelmesebb cikknak, mint regénynek. Nem gömbölyűdik ki belőle semmi mese, nincs semmi bonyodalma és így természetesen kifejelete sem.

Sőt befejezése így, a mint van, határozottan boszantó, fölháborító; sem erkölcsi, sem költői igazságszolgáltatást nem ad, mindjárt az elején az Ilyés családdal ismerkedünk meg, ezt Ádám bárónak apja tette tönkre. Az öreg Ilyés halálakor lelke köti a családnak s fiának, hogy hozzut álljon; anyja figyelmezteti is rá a fiut, Sándort, folytonosan, ez meg is fogadja s mi lesz? Semmi. Sándor Ádám bárónak lesz barátja, sőt e nyomorult báró ifjonez, Sándornak nővérét is meggyalázza. E ténnyel végződik a regény. Mivé lett az öreg Ilyés meghozzulása, a kit egész családjával együtt az öreg uzsorás báró tett tönkre?... Ádám báró haszontalan himpellér, ki azt tartja, (anyja elvei után is) hogy az egész világ és hölgyvilág csak az ő élvezetére való. E gondolattal közeledik Cecilhez és Juliskához is, bár az előbbinél vágyai csúf hajótörést szenvednek. Sem ő, sem atyja, sem anyja nem bűnhődnek; ellenkezőleg: Juliska meggyalázása napján hercegleányt jegyez el, elnöknek választják, nagy tisztesség éri. Ilyés Sándor egyetlen rokonszenves alakja a regénynek; természetesen sokkal ifjabb, tapasztalatlanabb, (a báró osztálytársa) semhogy a darabban activ szerepet vihetne. Rokonszenvet is íranta nem saját cselekvényei, a mik nincsenek, keltenek, hanem sorsa. Azt sem lehet csodálni, hogy atyja végső óhaját: megaszuzást végre nem hajtja; hisz gyermek, kinek ehez sem taasztalata, sem ereje. Látja, a báró minő szándékkal jár hozzájuk, Juliskához, beszél is a dologról anyjával és Juliskával, hanem azért nem figyelmezteti őket.

Sokat lehetne a befejezésről szólni, mi mindazt bizonyítaná, hogy semmiféle igazságszolgáltatás sincs benne. S ez olyan érdemes íróra gondolva, mint Tolnai, igen különösnek látszik. Talán öntudatos czéllal fejezte az egészet így be? Fel akarta háborítani a kedélyeket az ily esetek ellen? Lehet; mert hisz az életben az, a mit költői vagy erkölcsi igazságszolgáltatásnak mondunk, ritkán található fel. Maga a sors elégtételt vajmi ritkán ad. A szegények és elnyomottak jutalma többnyire újabb fájdalom és méltatlanság. Ez nagyon igaz. De költőnek ily elvet hirdetni nem szabad. Neki fölemelni a hivatasa, fölemelni és megnyugtati s nem fölháborítani az erkölcsi világrend ellen. A költő eszményt szolgáljon, elvet hirdessen, hitet adjon, reményt és szeretetet öntsön belénk, ne kétségbeesést. S ezt is fogja tenni minden költő, ha nem száll le az Olympról a napi élet utczaiz zajába. S Tolnai e művében leszállt. El kell ismerni azonban hogy nyelvezete dús és tartalmas, előadása élénk és jellemző s mindazokat a külső jelességeket felmutatja, mik őt már régen etsőrendű elbeszélővé tették Jókai után.

DR. DENGEL JÁNOS.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvárt, 1884. július 26.

— NYÁRI SZINHÁZ. Csütörtökön este ismét premier volt színpadunkon. Mosernek „Egy dalárünnepély viszontagságai“ című vigjátéka került először színre nálunk. Alig néhány hete, hogy ugyane szerzőnek „A könyvtárnok“ vigjátéka aratott tetszést, s ezért nem csodálhatjuk, ha ez újabb premier tekintélyes szép közönséget vonzott a szinkörbe. Az egész darab a kisvárosias dalárünnepélyt satirizálja s a közönség az a része, mely csak azért megy a színházba, hogy ott egy este mulasson, nagy és általános derűtséggel fogadta az előadást. De ne feledjük el, hogy ebben legfőbb részük a szereplő színészeknek volt, mert Kovács Gyula, Vendrei, Bihari, Zilahi, Hegedüs nélkül a darab megbukott volna. Vasárnapi darabnak beválik — nyáron.

— MA ESTVE ISMÉT UJDONSÁG kerül színre a nyári színházban. A premier ezuttal operette, melyet jó hír előzött meg, és ez okon a közönségnek már is nyilvánuló érdeklődése igazolt. Az új darab címe: „Gaspárone“. Főbb szerepek: Hatvaniné, Rónaszékyné urasszonyok, Váradi Miklós, Hegedüs Ferencz kezeiben vannak.

— DR. HALLER KÁROLY városunk új polgármestere alig foglalta el állását, melyre a polgárság bizalma hívta, s már is a legnagyobb buzgalommal és odaadással teljesen a város és közügyeknek szentelte magát. Eddigelé nevezetesebb momentumot működéseről nem jegyezhetünk ugyan még fel, mert erre a lefolyt hét alatt alig is akadáhatott alkalom, de tekintve az új polgármester urnak multját a közügyek terén, bizvást következtetjük, hogy a városi administrációnkra egy új, jobb aera kezdődik.

— MINORICH KÁROLYT, a volt polgármestert, a közigazgatási bizottság fegyelmi bizottsága felmentette az ellene támasztott vád alól. Azt hisszük, a város maga tartozott is ezzel az ősz férfinak, ki 24 éven át híven és mocsoktalan becsülettel szolgálta a várost.

— A HILÁRIA KOLOZSVÁRI DALEGYLET is részt fog venni a miskolci országos dalárünnepélyen s a versenytáborokból próbaestélyt rendez, elutazás előtt, augusztus 3-án.

— A KIRÁLY Fogarasmegye Hurucz község tűzkárosultjainak 400 frtot adományozott. Ezenkívül templomi építésekre és iskolai célokra összesen 950 frtot adományozott, több községnek.

— A MAGYAR TUD. AKADÉMIA hadtudományi bizottsága, mely csak a mult évben kezdte meg működését, e rövid idő alatt is széleskörű munkásságot fejtett ki. Kápolnay Pauer István levelezőtárgy megírta az 1809. évi magyar felkelő seregnek történetét.

— A TRÓNÖRÖKÖS KÖNYVE. Az osztrák-magyar monarchia írásban és képből című vállalatához az erdélyrészi örményekről szóló fejezet megírására dr. Molnár Antal egyetemi magántanár kérést tett fel.

— SOLYMOSI ELEK, a budapesti népszínház kedvelt komikusa, Nagyváradon vendégszerepel, először szerdán lépett fel a „Favartné“ operetteben s felesleges talán mondanunk, hogy nagy tetszést aratott.

— MŰKEDVELŐI ELŐADÁS lesz e hó 27-én Marosvásárhelyt. Színre kerül „Gringoire“ és „Szükség törvényt ront“. Közreműködnek Lichter Luiza k. a., T. Roth Mari asszony, Végh Ilona k. a., Staibl Antal, Szabó Gyula, Ehrlinger László urak és Mihályfy Károly, a pesti nemzeti színház tagja.

— AZ ORSZÁGOS DALÁRÜNNEPÉLY az idén Miskolcra tartatik meg augusztus 6-tól 11-éig. Jelentke-

pasztalatainak leírását folytatja a párisi „Nouvelle revue“-ben „A Magyarok Hazája“ címmel, s a legutóbb megjelent cikksorozatban a magyar parlament kiválóbb alakjairól írt, többé-kevésbé találó, bár nem igen hízogó fotografiákat. Így Tisza Kálmánról, Andrássy Gyuláról; Apponyi Albertről, Szilágyi Dezsőről, Tancs falusi birtokán megszűnt élni. Hült tetemeit Gyéresre szállították a családi sírboltba.

— SZÉKELY-KERESZTURRÓL írják, hogy Homokay László színgazgató meglehetősen jól szervezett társulatával oda megérkezett s felütötte sátorfáját a Nagy Ferencz csürben, hová a közönség „buzgón jár el, áldozni a művészet oltárán. A társulat husz tagot számol fel kebelében, a kik közül Györfiné, Homokayne, Benedek Etelka (a primadonna), Pásztory, Gerő és Beke válnak ki. A társulat drámát, vigjátékot és népszínműveket játszik. Eddig Bereczik „Nézd meg az anyját, vedd el a lányát“ című vigjátéka, s Almási Tihamér „Tót leány“-a kerültek színre, szép számu közönség előtt. E tekintetben az igazgató teljesen meg lehet elégedve, mert a csür zsúfolásig megtelt nézőközönséggel s remélhetőleg ezután is így lesz.

— BOLDOGAK, A KIK HISZNEK. A lélek hallhatatlanságáról szándékozik felolvasásokat tartani Budapesten Dr. Görvitz svájci tanár. Nehéz feladatrá vállalkozott a tisztelt tanár, kivált a mai materialistikus korszakban, de ez a bátor doctort nem riasztotta vissza s ingyenes előadására egészen megtelt a terem hallgatósággal. A mit a tanár mond, úgy látszik ő maga szóról-szóra el is hiszi. Laplace — ugymond — 100 év előtt már bebizonyította, hogy a föld és egész csillagrendszer a napból vált el, valamint a nap melegíti a belőle kivált bolygókat, úgy ott ragyog szellemi egünkön öröktől fogva az isten. Kell lenni egy szellemi világnak is, mely örökké fog élni. De hogy hol, merre van ez a világ — ezt nem mondta meg a tanár ur! Milyen kár!

— IRODALMUNK legállandóbb jellemvonásáról ezimel megjelent Váró Ferencz nagyenyedi tanár székfoglaló beszéde. Az irodalomtörténet áttekintő vázlatának során kimutatja szerző, hogy „a magyar irodalom minden időben lényegesen nem egyéb volt, mint a politikai nemzettel szíverése, öntudatának jelensége.“ A 27 lapra terjedő füzet ára 25 kr.

— DR. ANTALFI MANÓT, erzsébet-városi törvényszéki és megyei járási orvost nagy csapás érte. Neje szül. Török Nina urasszony, megszűnt élni. A hú nőt, szerető és önfeláldozó hitvest férjén kívül számos tagból álló család is gyászolja. Legyen álma csendes, emléke áldott!

— DR. HALÁSZ IGNÁCZ fiatal tanárt és nyelvtudóst az Akadémia kiküldte, hogy a Svédországban lakó lappok nyelvét s különös életmódját tanulmányozza. A fiatal tudós jelenleg Svédország északi részén, a hatalmas Areskután szomszédságában időzik.

— A JÖVŐ ÉVI ORSZÁGOS KIÁLLÍTÁS gépesarnoka eredetileg háromezer négyszögmeternyi területre volt tervezve, de annyi kiállító jelentkezett, hogy hét-ezer méternyi területre van szükség. A királyi pavilonnak magas kupolája lesz, a főkaput pedig a magyar koronával díszítik. A műcsarnok falait már emeletnyi magasra felrakták.

— SEGITSÉG. Az „írók és művészek“ parforce tournée-jából haza került kéjutazók úgy elfáradtak a gőz halálában tett útban, hogy csak most ócsudnak föl egy-egy adoma elbeszélésére. A „P-i Hírlap“-ban azt beszéli el valaki, hogy székely József (veterán író, régi házasság és pestmegyei levéltárnok), hogy segített a Fái Szeréna k. a. baján. A munkácsi hangverseny alatt a fiatal színésznőt akkor fogta el a csuklás, midőn ép az ő „Simon Judit“ szavalására került a sor. „Elmuhlék a csuklása, ha nagyon ráijesztenék!“ — jegyzé meg valaki. A veterán író s házasság embernek sem kellett több, oda térdelt eléje s azt mondá: „Kisasszony! itt a világ hallatára kérem, legyen a feleségem!“ S ettől úgy megijedt, hogy mindjárt elállott a csuklása.

— DÉESEEN Polgár Károly szintársulata hét jó előadást tartott, mint a déésiek mondják. Előadta a társulat az „Ember tragédiáját“ is — s a nézőtér egészen megtelt.

— ÁDÁMNÉ ASSZONY, Lamber Julia a zseniális francia író nő magyarországi utazásában szerzett ta-

zett eddig 36 dalárda, 708 taggal, 14 dalárda csak képviselőket küld.

— AZ ERDÉLYRÉSZI ARISTOKRÁCIÁNAK HALOTTJA VAN. Római sz. birodalmi gróf Teleky Miklós, a Teleky-család legidősebb tagja e hó 21-én reggel Sennyey Pálról, Helfly Ignácztól és Eötvös Károlytól. A ragyogó tollu francia író műve magyar nyelven is meg fog jelenni, miután a fordítási jogot egyik fővárosi kiadóknak megszerezte magának.

— A BUDAI SZINKÖRBE a napokban ismét fel-elevenítették Offenbachnak régen szünetelt operettjét „Szép Helenát“ s igen nagyszámu közönség nézte végig gyönyörűséggel az előadást.

— SZINGÁLIAK BUDAPESTEN. A fővárosi állatkertben Hagenbeck tanár karavánja, a szingáliak, megérkezett e héten; vállalkozó tanár a ceyloniakat be akarta ugyanis mutatni a pestieknek is. Dr. Török Aurél, az anthropológia tanára, előadást tartott szűkebb körben a ceyloniakról. A majdnem három milliónyi lakosság legnagyobb része u. n. szingála, van továbbá több száznyi tamul, másfél százezerezer u. n. v. d. d. a, vannak még európai származásúak is, nevezetesen az egykori hollandiai telepítvényesek utódai, az u. n. burgerek. Vallásukra nézve nagyobbára buddhisták, e vallás szorította ki uralmából az egykor elterjedt bramán vallást, de vannak római katolikusok, protestánsok és mohamedánusok is. A szingálok többé-kevésbé sötét-barna bőrűek. Hajuk hosszú, fekete, selyem finomságu, nők és férfiak egyaránt jól gondozzák, kontyba kötik s fésűvel szoritják hátra. Fogaik szép fehérek, a mi annál fellübb, mert a szomszédos népek nem túrnak fehér fogat, megfestik a magukét. Termetük alacsony, karsu, nőies, a nők között inkább találni köpezösebb termetűeket. Általában egészségesek, nem soványak. Nehéz munkához ninesenek szokva. éghajlatuk arra nem is kényserit őket, annál ügyesebbek a nők a csipke-vetésben — a mivel a nézők szeme előtt is folyton foglalkoznak — a férfiak pedig ügyes tánczolóok, — nőknek a táncz nines megengedve. Különbösen erősen hasonlítanak a mi cigányainkhoz. A fővárosban sokan nézik őket.

— BAYRENTHIBAN a Parsifal diszeloadások már e hó 22-én megkezdődtek, tengerszámban érkeztek a vendégek, így csupán Bécsből 500-nál többen érkeztek. E hó 21-én a görög királyné is jelen volt az előadáson, két hesseni herceg kíséretében, a zeneköltészet kitünőségei nagyszámban voltak jelenek élükön Liszt Ferenczel, ki Wagner leányaival ült egy páholyan, Wagner özvegye nem volt az előadáson, s egyáltalában férje halála óta sehova sem megy.

— BENCZUR GYULA stahrembergi villájában közelebb be fogja fejezni gróf Szapáry Géza volt fűmői kormányzó és gr. Andrássy Gyula arczképeit.

KÜLFÖLDI ZENÉSZETI HIREK. Lux Frigyes a X.-ik közép-rajnai zeneünnepély igazgatója két felvonásos vig operát írt, melynek címe: „Die Fürstin von Athen“. — A berlini lapok szerint „Parsifal“ előadási jogát hangversenyteremben a mainzi Schott-féle kiadó cég szerezte meg s ő tőle az előadás jogát egyes hangversenyek számára meglehet szerezni s így remélhető, hogy a jövő szeziónban már fogjuk hallani a nagymester utolsó alkotását. — A bécsi operában tegnap lépett fel először Luria a bécsi konzervatórium növendéke „Aida“ Amannro szerepében. A fiatal ember csengő magas bariton hangját általánosan dicsérik s szép jövőt jósolnak neki. — Az eisenachi Bach-emlék leleplezése alkalmából tartandó hangversenyen előadják Bach miséjét, melyben több mint négyszáz ember fog énekelni és játszani Joachim vezetése mellett. — A berlini Wallhalla operette színház Czibulka közönségseregbeli karmester Pünkösöd Firenzében című operettjét fogja legközelebb színre hozni. — A Theater an der Wien valószínűleg szerződöttetni fogja Erdőssy Eugenia k. a.-t, a népszínház volt tagját.

Tartalom: Az erdélyi részek magyar irodalma. — Uj világ Tolnai Lajos. — Népdalok. Tinódi. — Incognita. Fanghne Gyujtó Izabella. — Hozzá. — Szunyog. — Az eljlesztett völgy. — Irodalom: A legújabb regény. Dr. Dengi János. — Különlélek. — Tárca: Jósika Miklós és a történelmi regény. Dr. Ferenczi Zoltán.